

Egy nyughatatlan ember

Riporter: Kürti András
Szabadidő Magazin 86/3

Rendhagyó beszélgetés Bessenyei Ferencsel, a Nemzeti Színház kétszeres Kossuth-díjas, kiváló művészeivel. Rendhagyó abban az értelemben, hogy a válaszokat nemigen lehet összehasonlítani a manapság oly gyakori adomázó-szépeltető interjúkkal. Lenyűgöző a művész nyers őszintesége, erős indulata.

– *Művész úr, ön gyorsan ért föl a csúcsra. 1940-ben a Szegedi Nemzeti Színház kórusában ott énekelt egy húszéves, hódmezővásárhelyi születésű fiatalember. Elmúlt pár esztendő, és színészként tűnt föl a miskolci társulatnál. Nemsokára főszerepeket bíztak önre Szegeden és Pécsen. 1951-ben már a fővárosi Nemzeti Színház tagja lett, színházi életünk országos híré, kiemelkedő alakja. Mi ennek a szélesebb karriernek a magyarázata?*

– Most ugyebár terjedelmes listát vár tőlem? Tollba kellene mondanom, hogy ki mindenki segített, megnevezve direktorokat, rendezőket, pályatársakat. És ki kellene nyilvánítanom hálámat, köszönetemet. Mert így illik, mert így szokás... Valóban voltak ilyen emberek mellettem, körülöttem. De én a hálámat és a köszönetemet azzal juttattam kifejezésre, hogy tőlem telhetően a legjobban játszottam el azokat a szerepeket, amelyeket rám bíztak. Ronda mai kifejezéssel: „megfeleltem az elvárásoknak”. Hálás vagyok; persze, hogy hálás vagyok nekik. És pontosan ezt várom el tőlük is. Mert megvalósítottam az elképzeléseiket. Mert formát, hangot adtam eszméiknek, terveiknek, álmaiknak. Végző soron tehát a tehetségemnek köszönhettem a sikereimet. A rátermettségemnek, hogy össze tudtam fogni, az adott színészi feladat megoldására tudtam mozgósítani a képességeimet; és tudom ma is. Szót kell ejtenem a szerencséről is, hogy mindegy alkalom adódott. A szerencsémről, amely a világirodalom és a magyar irodalom óriásaival hozott össze. Mert a színház rendkívüli hálával és köszönettel tartozik a szerzőknek. Az olyanoknak, mint Shakespeare, Csehov, Brecht, Madách, Katona, Illyés és a többiek; akik ma, rajtunk keresztül, általunk hatnak a néző eszére és szívére. Boldog vagyok, hogy olyan nagyszerű embereknek adhattam színpadi alakot, életet, mint Széchenyi, Kossuth, Bánk bán, Galilei, Dózsa... Félre ne értsen: nemcsak tragédiaírókra gondolok, hanem minden igazán jó szerzőre. Hús-vér szerepekre. Higginsre éppúgy, mint a Hegedűs a háztetőn tejeskocsisára... S hogy miként vagyok a közönséggel? Köszönöm, jól. Egy sikerült előadás után kölcsönösen örülhetünk annak, hogy adhattunk, kaphattunk valami értékeset... Szeretem, imádom a fogékony, az értő, az együttérző, majdnem azt mondom, az együtt játszó nézőt. „Feljön” a színpadra az ilyesmi; mi színészek ezt megérezzük. De gyűlölöm azt a nézőt, aki disznólkodást, brutalitást, perverziót, alantas cinkosságot, cinikus összekacsintást vár az előadástól. Ugyanígy érzek azok iránt is, akik készségesen kiszolgálják az efféle „vevőt”, sőt elébe mennek. Nem jól mondom. Rájuk még jobban haragszom. Nem tartom őket igazi íróknak, színészeknek, színházi embereknek. Akár külföldiek, akár magyarok.

– *Térjünk vissza az ön színészi életútjára. Volt olyan esztendő, amikor a színházi bemutatók mellett három filmben is játszott főszerepet, és sűrűn fordult elő a neve a rádió, a televízió műsoraiban is. Honnan ez a rendkívüli munkabírás?*

– Mi az, hogy rendkívüli munkabírás? Amikor az emberre szükség van, amikor igényt tartanak rá, ha hívják, ha felkérlik, akkor az ember ugrik és csinálja. Hiszen neki ez a dolga a világon, ráadásul örömét is leli benne, hogy csinálhatja. Elfáradni csak rossz darabban lehet, mint ahogy egy szerep is csak akkor fárasztó, ha silány, ha úgy löcsölték rá az emberre.

– *Azt tartják, hogy kevés színész olyan sokoldalú, mint ön. Tragikus szerep, komikus szerep, éneklés, szavalás...*

Beszélgetésünk kezdete óta először mosolyodik el. Kópésan, széles szájjal, Bessenyei-módra.

– Hát ezzel a sokoldalúsággal úgy van az ember, mint az új szerelemmel, mint egy új szeretővel... Egy időben azt mondták rólam, hogy csak történelmi figurákat tudok eljátszani, erre vagyok jó alkatilag, erre tesz alkalmassá a hangom, a szenvedélyes, indulatos természetem. Az igazság az, hogy én ezekben a szerepekben is jó voltam. De hogy mást is tudok, az akkor derült ki, amikor megálltam a helyem az operetben is, például a Dohányon vett kapitányban, vagy a Bob úrfiban... Rájöttek, hogy a musical sem idegen tőlem: a pódium sem... Mindig büszkén grasszáltam az új, fiatal szeretőmmel a karomon, hadd ámuljanak a „beskatulyázók”.

– *Jó néhány évvel ezelőtt egy televíziós interjúban, amikor a magánéletemről kérdezte az újságíró, ön röviden annyit felelt, hogy „tartós emberi fogyasztásra” – a családi életre – alkalmatlannak tartja önmagát. Áttéve azt a kérdést a privát szférából a színház világába...*

– Erre is igaz. Persze, hogy vannak jó barátaim, nagyszerű cimboráim. De ez nem változtat azon, hogy minden színész azért lép színpadra, hogy ő arassa a legnagyobb sikert. Nem tisztességtelen eszközökkel, hanem a játékaival.

Nem ismerek nagyobb, de ugyanakkor magasabb fokú, nemesebb önzést, mint a színészt. Furcsa módon éppen ezekből az egyéni önzésekből alakul ki a színpadon a harmónia, születhet meg a jó előadás. Mert az én féktelen, siker utáni vágyam találkozik a másokéval, és ez mindnyájunkat jobb teljesítményre, szigorúbb, pontosabb munkára sarkall. Nevezhetik ezt a kritikusok pompás csapatmunkának, az a lényegesen nem változtat. Azon, hogy a színjátszás – egyéni foglalkozás, szakma, hivatás. Magánügy. Gondolja végig! Naponta közel húszórás készenlét. Át nem ruházható ügyelet. Nálam több mint negyven éve... Szereptanulás, próba, előadás. És végig a nyomasztó felelősség, hogy talán az az ember a második sorban, vagy az a gyerek ott a karzaton tőlem hallja először az író szavát, a poéta versét, a zeneköltő dalát, most alakul ki benne az első, a legmélyebb benyomás. Egész életre szóló talán. Gyönyörű, de veszélyes tájakon jár a színész. És gyakran nem is olyan gyönyörű az a táj, mosok is, bán is fertőzi... És a színész egyedül megy az úton, nem fogja a kezét csak egy-egy nagy író, költő, muzsikuszellem-alakja. Ne tessenek tehát irigyelni bennünket...

– *Milyen foglalatosság, hobbi jelenthet ilyen körülmények között némi kikapcsolódást, pihenést, lazítást?*

– Én abban nem hiszek, hogy a színész kikapcsolódhat. Akkor sem, ha olyat csinál, ami látszólag nincs összefüggésben a hivatásával. A szerepre készül, a világot, az embereket akarja jobban megismerni akkor is, amikor tájképet fest, verset farag, zenél vagy zenét hallgat, szobrászkodik, tudom is én... Zenehallgatás közben sokszor érzem úgy – megmagyarázni ezt nem tudom –, hogy most mélyebben megismertem azt az embert, közelebb férkőztem a lelkéhez, akit este játszani fogok... Szeretem az állatokat, szeretek lovagolni, mert is teszem vagy háromszor hetenként. Élvezem a mozgást, legeltetem a szememet a természet szépségein... Lehet, sőt egészen biztos, hogy ezek az órák sem változtatják meg a természetemet. Maradok nyughatatlan, örökké elégedetlenkedő, a rosszba beletörődni képtelen, néha gorombán kritizáló ember. Visz a hátán a drága, kedves állat, mint az a híres Rozinante azt a bizonyos spanyol lovagot, hogy harcba szálljunk a szélmalomokkal...